

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПІВ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

У статті розглянуто принципи фінансового менеджменту та обґрунтовано ефективність їх використання в управлінні підприємством. Підкреслено важливість визначення ефективності управління через систему показників. Надано рекомендації щодо побудови ефективної системи управління фінансовими ресурсами.

Principles of financial management are considered in the article and the efficiency of their use in an enterprise management is reasonable. Importance of determination of index system management efficiency is outlined. Recommendations concerning building the effective system management of financial resources are given.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Ефективне управління діяльністю підприємства значною мірою визначається рівнем розвитку та забезпечення фінансового менеджменту. Це питання є особливо актуальним, коли відбуваються докорінні зміни в галузі фінансових та податкових відносин, ускладнення ринкової ситуації, постійна зміна зовнішніх і внутрішніх факторів. Головним завданням в управлінні підприємством стає ефективне управління фінансовими ресурсами, яке засновано на виконанні низки принципів фінансового менеджменту.

Варто зазначити, що динамічно змінні зовнішні умови зумовлюють необхідність постійного перегляду тактичних і частково стратегічних цілей, балансування між стабільністю та змінністю кінцевих результатів діяльності підприємства. З цією метою бажано забезпечувати стратегічну гнучкість або здатність підприємства до формування управлінських заходів та швидко реагувати на зовнішні зміни для отримання конкурентних переваг.

Одна із центральних проблем людської діяльності – проблема ефективності. Вона стосується усіх сфер, видів, форм, методів, організації життєзабезпечення людини. Значною мірою це стосується управління як діяльності, що здійснюється людьми, щодо людей та виключно в інтересах людей. Від ступеня ефективності цієї діяльності безпосередньо залежить якість життя людини. У підсумку йдеться про ефективність суспільної системи. Питання, як підвищити соціальну життєдіяльність суспільства, ефективність усіх його інституційних структур, намагаються вирішити і вчені, і політичні діячі.

Недосконалість управління підприємствами, невідповідність його вимогам ринкової економіки та різке зниження потенціалу управління викликають необхідність пошуку нових методів менеджменту, які б дозволяли здійснювати ефективне управління бізнес-процесами.

Особлива роль методів управління полягає в тому, щоб створити умови для чіткої організації процесу управління, використання сучасної техніки і прогресивної технології організації праці і виробництва, забезпечити їх максимальну ефективність при досягненні поставленої мети. Звідси витікає дуже важлива вимога до методів управління: методи управління повинні мати свою мотиваційну характеристику, що визначає напрям їх дії. Таким чином, ця характеристика показує мотиви, які визначають поведінку людей і на які орієнтована відповідна група методів.

Ефективність застосування методів управління в основному залежить від рівня кваліфікації керівних кадрів, що зумовлює потребу систематичної і цілеспрямованої підготовки та повсякденного використання всіх зазначених напрямів впливу на колектив і окремих людей.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Фактично весь спектр людського знання тією чи іншою мірою вивчає цю проблему. Учені-економісти, юристи-управлінці

досліджують економічну, фінансову, нормативно-юридичну основу управлінської діяльності, процедуру прийняття рішень і контроль за їх виконанням, функції, структуру, систему органів управління, їх компетенцію, форми і методи роботи, правове становище і діяльність посадових осіб, але, на жаль, значно менше уваги вони приділяють поведінці людини, що вступає в управлінські відносини. Весь комплекс цих питань органічно пов'язаний з проблемою ефективності управлінської діяльності. У підсумку цим критерієм відзначається її результат, оскільки від управлінського впливу залежать конкретні результати соціальної діяльності людини, трудових колективів.

Питання фінансового менеджменту широко висвітлені у працях багатьох українських і зарубіжних учених таких як: Г. О. Крамаренко, С. Я. Салига, Л. О. Омелянович, Н. В. Дацій, В. М. Шелудько, Л. С. Ситник, Ю. Бригхем, И. А. Бланк та інших. Такі науковці як Л. О. Омелянович, И. А. Бланк, Л. С. Ситник акцентували увагу на принципах організації фінансового менеджменту. Сучасні теорії фінансового менеджменту досить широко висвітлюють зарубіжні вчені Ю. Бригхем, Л. Гапенські, Дж. Ван Хорн, У. Шарп, Р. Холт, Б. Колапс та інші. Заслужують на увагу праці Ф. Мінькова, А. Бірмана, Д. Аллахвердяна, Б. Сабанті, Є. Стоянової, В. Ковальова, Г. Поляка, В. Анташова, Г. Уварова, Л. Павлової, І. Бланка, М. Коробова, О. Бандурки та ін. Але фундаментальні вітчизняні дослідження у цій сфері досить рідкісне явище. Тому серед фундаторів вітчизняної школи фінансового менеджменту варто відзначити праці В. Суторміної, В. Федосова і А. Поддєрьогіна.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Прагнути до високої ефективності й управління на підставі глибокого освоєння його теорії і практики завжди було важливим для розвитку підприємства. Результату досягти важче та ситуація починає загострюватися в перехідні періоди суспільного розвитку, коли різко зростає ціна помилкових і неефективних рішень. Як результат, проблема ефективності управління все більше пов'язується громадською свідомістю з перспективами матеріального буття, правового становища людини в суспільстві, розвитку підприємництва, а в підсумку – з правомірністю існуючих державних структур і суспільного ладу.

Варто відмітити, що ефективний фінансовий менеджмент, заснований на взаємопов'язаній системі принципів сприяє формуванню злагодженої системи управління, взаємозв'язку різних сфер управління підприємством, зростанню ресурсного потенціалу підприємства, його продуктивності та забезпечує постійне накопичення власного капіталу [1, с.16; 2, с.23]. Отже, комплексне урахування принципів фінансового менеджменту на підприємствах буде сприяти підвищенню ефективності його діяльності.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування необхідності дотримання принципів фінансового менеджменту в організації фінансового управління на підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діяльність будь-якого підприємства залежить переважно від організованої та налагодженої системи управління, яка формує цілеспрямований і активний вплив на процес виробництва.

Фінансовий менеджмент є наукою, яка дозволяє відповісти на питання про те, як ефективно використати власний і позиковий капітал підприємства, отримати найбільший прибуток при найменшому ризику, швидше збільшити капітал.

Перш ніж розглянути принципи фінансового менеджменту, необхідно відзначити два важливі моменти його організації. По-перше, фінансовий менеджмент не обмежується рамками підприємства, а постійно взаємодіє з бюджетом, позабюджетними фондами, банками та страховими організаціями, інституціональними інвесторами. По-друге, фінансовий менеджмент перебуває під впливом таких загальних принципів управління, як планування, стимулювання, узгодження окремих елементів, варіативність, цільова спрямованість. Аналіз літературних джерел показав, що серед науковців немає єдиної точки зору на чіткий перелік принципів фінансового менеджменту.

На думку автора, для підвищення ефективності роботи підприємства необхідно застосовувати фінансовий менеджмент як систему та область практичного управління підприємством, який має ґрунтуватися на таких принципах:

1. Орієнтація на стратегічні цілі розвитку підприємства. Дотримуючись цього принципу, фінансовий менеджер повинен знати про те, що якими б високоефективними з економічної точки зору не здавалися проекти управлінських рішень в області фінансового менеджменту в поточному періоді, вони обов'язково мають бути відхилені, якщо вступають у протиріччя з місією підприємства, стратегічними напрямками його розвитку, руйнують економічну базу формування власних фінансових ресурсів за рахунок внутрішніх джерел у майбутньому періоді.
2. Плановість і системність у розробленні управлінських рішень – це планування матеріальних і фінансових ресурсів з метою забезпечення їх збалансованості, системність у розробці стратегії і тактики фінансового менеджменту. Передбачає інтегрованість із загальною системою управління підприємством. Фінансовий менеджмент охоплює питання усіх рівнів управління. Він безпосередньо пов'язаний з операційним, інноваційним, стратегічним, інвестиційним, антикризовим менеджментами, менеджментом персоналу і деякими іншими видами функціонального менеджменту.
3. Виділення в фінансовому управлінні фінансових і інвестиційних рішень. Фінансова діяльність підприємства має бути обов'язково поділена на безпосередньо фінансову і інвестиційну (цього вимагає практика управління). При цьому інвестиційні рішення відповідають на питання: куди і скільки необхідно спрямувати коштів.
4. Побудова і дотримання фінансової структури підприємства. Підприємство можна розглядати під різними точками зору. У його діяльності можна виділити структури різного характеру і призначення. Фінансову структуру підприємства формує його основна діяльність. У зв'язку з цим необхідно завжди пам'ятати, що фінанси підприємства та його виробничо-господарська діяльність тісно пов'язані між собою.
5. Відокремлене управління грошовим потоком і прибутком. У господарській діяльності такі поняття, як «витрати» та «відрахування», «доходи» і «надходження», взаємопов'язані безпосередньо. Доведено, що прибуток не дорівнює грошовому потоку, а грошовий потік – це рух засобів в реальному часі.
6. Гармонійне поєднання доходності підприємства і підвищення ліквідності. Доходність і ліквідність – взаємопов'язані поняття. При цьому зв'язок між ними обернено пропорційний. Одне підприємство може бути прибутковим і неліквідним одночасно.
7. Комплексний характер формування управлінських рішень. Уся діяльність підприємства – результат прийняття різних за характером і цілями, але взаємопов'язаних за змістом рішень в частині формування, розподілу і використання фінансових ресурсів і організації грошового обігу. Усі рішення взаємопов'язані і спричиняють прямий або непрямий вплив на результати фінансової діяльності підприємства.
8. Високий динамізм управління. Управління, у тому числі фінансове, має бути адекватним і оперативним. Зовнішнє середовище підприємства постійно змінюється, тому управлінські рішення необхідно приймати в короткі терміни при зміні ситуації у зовнішньому та внутрішньому середовищах.

До перелічених принципів управління підприємством також можна віднести загальні для менеджменту – принцип врахування ризиків і невизначеності.

Дотримання зазначених принципів є дуже важливим, адже за їх допомогою керівництво підприємства регулює діяльність щодо суб'єктів, які підпорядковуються йому, впливає на процес прийняття управлінських рішень. Ефективність виконання цих принципів на підприємстві можна дослідити, якщо проаналізувати загальні показники діяльності підприємства, фінансових ресурсів, а також ліквідність, рентабельність, довгострокову платоспроможність.

У практиці фінансового менеджменту широко використовуються важелі, зокрема відомий в управлінні капіталом фінансовий важіль та розрахунки його рівня, сили та ефекту, використання їхніх розрахунків для прийняття фінансових рішень [1, с.32]. В операційному аналізі застосовується поняття операційного важеля, розраховуються його коефіцієнт та сила.

Важелями як складовими механізму фінансового менеджменту є проценти, дисконти, ліцензії, сертифікати, стандарти, дивіденди, податки.

Важливим питанням в управлінні фінансовим менеджментом є залучення інвестицій. Не можна не відзначити і тієї обставини, що українські політики і менеджери проявляють незвичайну і, на погляд автора, перебільшену турботу щодо залучення інвестицій.

Сьогодні інвестори, які прагнуть збільшити прибутки від своїх вкладень і зменшити ризики, теж повинні уявляти, як впливає значення обмінних валютних курсів на їхні інвестиції. Тому вивчення законів міжнародних фінансів є необхідною складовою навчання у сучасному бізнесі. Інтеграція світової економіки відбувається більш прискореними темпами. Національні кордони навіть найбільших країн уже не ізолюють бізнес, не захищають інвесторів від іноземної конкуренції, але й не перешкоджають новим можливостям.

Як свідчить світовий досвід, чисто управлінськими засобами можна досягти вражаючих успіхів і на старому устаткуванні. Так, на початку 80-х років минулого століття маленький завод «Тойота», який випускав двигуни, був оснащений американськими верстатами зразка 60-х років. У технічному відношенні він був безнадійно відсталим порівняно з сучасними підприємствами «Форд» або «Крайслер». Але в розрахунку на одного зайнятого цей завод виготовляв двигунів у 4,5 рази більше і якість двигунів «Тойота» була вище порівняно з продукцією американських автогігантів [2, с.141]. Отже, значне підвищення ефективності функціонування підприємств можливе лише чисто управлінськими методами.

Конкретними заходами щодо підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами на підприємстві повинні бути: залучення кредитних ресурсів, як довгострокових, так і короткострокових; підвищення рівня чистого прибутку за рахунок впровадження нових технологій; розширення асортименту послуг; економії матеріальних ресурсів; прискорення розрахунків з дебіторами тощо.

Останніми десятиліттями різні обставини сприяли появі на Заході нових підходів до управління. Вони дозволили успішно вирішувати, здавалося б, взаємовиключні завдання: підвищувати гнучкість виробництва, оперативно міняти асортимент продукції відповідно до попиту споживачів, швидко впроваджувати нову техніку і технологію, гнучкі виробничі системи і одночасно – мати мінімум запасів комплектуючих і готової продукції, підвищувати якість при постійному зниженні витрат виробництва.

Отже, фінансовий менеджмент – це система принципів, засобів та форма організації грошових відносин підприємства, спрямована на управління його фінансово-господарською діяльністю, до якої належать:

- розроблення і реалізація фінансової політики підприємства;
- інформаційне забезпечення (складання і аналіз фінансової звітності підприємства);
- оцінка інвестиційних проектів і формування «портфеля» інвестицій;
- поточне фінансове планування та контроль.

Фінансовий менеджмент є складною, динамічною та відкритою системою управління фінансовими потоками підприємства. Складність системи визначається неоднорідністю і структурною різноманітністю її складових та різнохарактерністю зв'язків між ними. Динамічність фінансового менеджменту обумовлюється тим, що він знаходиться в змінному середовищі руху фінансових ресурсів, коливаннях попиту і пропозиції на капітал. Відкритість системи пояснюється постійним її обміном з зовнішнім середовищем.

Для побудови ефективної системи управління фінансовими ресурсами підприємства доцільно враховувати такі вимоги: існування причинно-наслідкових зв'язків між елементами системи; динамічність, здатність до зміни якісного стану; володіння параметром, вплив на який дає можливість зміни протікання економічного процесу.

Задоволення цих вимог здійснюється шляхом визначення системних об'єктів, їх властивостей та зв'язків, що виникають між ними. Системним об'єктом є, по-перше, вхід – те, що змінюється у результаті протікання даного процесу. В системі управління фінансовими ресурсами підприємства – це величина та структура фінансових ресурсів, що

були сформовані з метою їх використання в процесі діяльності підприємства. По-друге, вихід – результат чи кінцевий стан процесу. Стосовно системи управління фінансовими ресурсами виходом буде залишкова величина та структура фінансових ресурсів на кінець системного циклу. По-третє, зв'язок, що забезпечує узгодження входу та виходу процесу.

Саме цей перелік ознак системи управління фінансовими ресурсами підприємства найповніше розкриває її зміст. При цьому складність такої системи полягає в неоднорідності складових елементів із взаємозв'язками в структурному різноманітті елементів системи, динамічності їх поведінки (як в цілому, так і окремих елементів). Відкритою ця система є тому, що є обмін інформацією з зовнішнім середовищем.

Адаптивність системи врахування принципів фінансового менеджменту в управлінні фінансовими ресурсами підприємства означає її здатність до самоорганізації, саморегуляції та саморозвитку.

Самоорганізація виявляється у можливості підприємства самостійно забезпечувати підтримку умов функціонування, маючи на увазі підтримку обміну фінансовими ресурсами, як всередині підприємства, так і поза ним.

Саморегуляція полягає в тому, що на кожному підприємстві система фінансового менеджменту коригується відповідно до змін умов функціонування. Саморозвиток – це самостійне забезпечення розвитку даної системи [3, с.118].

Разом з тим, для ефективного функціонування системи фінансового менеджменту підприємства, на думку автора, потрібно враховувати такі принципи:

- законність управлінських дій;
- доцільність прийняття рішень щодо управління фінансовими ресурсами підприємства;
- ефективність прийнятих управлінських рішень;
- урахування суб'єктами управління кон'юнктури ринку та ризику;
- максимізація рентабельності.

Управління підприємством здійснюється всією системою методів управління. Організаційні методи створюють передумови використання економічних методів. Соціально-психологічні методи доповнюють організаційні та економічні і утворюють сукупно необхідний арсенал засобів управління господарською організацією.

Поняття «ефективність управління» не має поки що чіткого визначення і тлумачення ані в науковій літературі, ані в практиці управління. У вітчизняній та зарубіжній науковій літературі з менеджменту існують спроби поділу понять «результативність управління» й «ефективність управління».

Під результативністю управління розуміють його цільову спрямованість на створення потрібних, корисних речей, здатних задовольняти певні потреби, забезпечувати досягнення кінцевих результатів, адекватних поставленим цілям управління. У такому трактуванні поняття «результативність управління» характеризується результатом, ефектом, що досягається суб'єктом управління завдяки його впливу на об'єкт управління. Інакше кажучи, під результативністю в літературі розуміють досягнення мети управлінської діяльності [4, с.25].

Дещо інший зміст має поняття «ефективність управління», що пов'язано, насамперед, з нетотожністю термінів «ефект» і «ефективність». Ефект – це підсумок, результат діяльності, тоді як ефективність характеризується відношенням ефекту до витрат ресурсів, що забезпечили одержання ефекту [5, с.17]. Якщо ототожнити ефект управління з його результативністю, а витрати – з витратами на управління, то можна буде зробити висновок, що ефективністю управління є співвідношення ефекту (результату) управління до витрат на управління.

Застосуванню цієї якісної залежності для кількісної оцінки ефективності управління перешкоджає низка обставин:

- виникає проблема щодо оцінки результатів, що не зводяться до єдиного вимірника;
- складно віднести отримані результати на рахунок визначеного суб'єкта чи виду управління;

- необхідно враховувати фактор часу – більшість управлінських заходів дають ефект через деякий час (підбір кадрів, їх навчання тощо);
- неправомірно вважати результати керованих процесів підсумком тільки управлінської діяльності.

Особливе значення проблема визначення ефективності та якості управління має для тих підприємств, які змінюють своє становище на ринку. Коли підприємство стає економічно самостійним об'єктом товарно-грошових відносин та повністю відповідає за результати господарської діяльності, воно має сформувати систему управління, яка забезпечила б йому високу ефективність роботи, конкурентоздатність та стійкість на ринку. В сучасних умовах з'являються нові функції, які раніше були не потрібні. У ринковій економіці підприємство самостійно приймає рішення, розробляє стратегію власного розвитку, знаходить потрібні для їх реалізації засоби, наймає працівників, купує обладнання та матеріали, вирішує багато структурних питань, у тому числі таких, як створення, злиття, ліквідація, розподіл, реорганізація виробничої та перебудова організаційної структури управління. Підприємства набувають рис самостійності, які характерні для умов ринкової економіки. Це вимагає значного розширення сфери управління, збільшення обсягу та ускладнення характеру робіт, що виконуються менеджерами. Також зростає відповідальність за якість та своєчасність прийняття тих чи інших рішень.

Науково-технічний прогрес перетворюється на потужний засіб управлінських нововведень, спрямованих на створення умов для ефективної роботи. У зв'язку з цим менеджмент на підприємстві, що працює в ринковому середовищі, ставить високі вимоги до професіоналізму управлінського персоналу, від якого залежить ефективність процесу управління, а отже, й ефективність діяльності всього підприємства.

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, система управління фінансовими ресурсами характеризується взаємозв'язком та безперервною взаємодією двох підсистем (об'єкт та суб'єкт управління), а мета її функціонування полягає у забезпеченні оптимальних умов формування, використання, оптимізації структури фінансових ресурсів у процесі господарської діяльності для максимізації добробуту власників підприємства в теперішньому і майбутньому періодах. Звідси, удосконалення системи врахування принципів фінансового менеджменту в управлінні підприємством постає одним із ключових факторів підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності. Від нього залежить стабільне функціонування, динамічний розвиток, ринкова позиція підприємства тощо. За цих умов необхідною є наукова організація роботи з управління фінансовими ресурсами, яка забезпечить високий рівень прийняття оптимальних управлінських рішень.

Перспективами подальших досліджень є розробка методичних підходів до оцінки ефективності застосування принципів фінансового менеджменту в управлінні підприємством.

Список використаної літератури

1. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента / И. А. Бланк. – К.: Ника, 1999. – 528 с.
2. Фінансовий менеджмент: інтегрований навч. посіб. [електронна навчальна система на компакт-диску] / [Л. О. Омелянович, О. В. Хістева, О. В. Чайковська, О. М. Зерова]. – Донецьк: ДонДУЕТ, 2006. – 209 с.
3. Фінанси підприємств: навч. посіб. [для студ. екон. спец. усіх форм навч.] / М. М. Александрова та ін.; за ред. Г. Г. Кірейцева. – [2-ге вид., перероб. та доповн.]. – К.: ЦУЛ, 2002. – 268 с.
4. Чиркин В. Е. Государственное управление: элементарный курс / В. Е. Чиркин. – М.: Юристъ, 2002. – 320 с.
5. Ковалёв В. В. Введение в финансовый менеджмент / В. В. Ковалёв. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 768 с.

Прийнято до друку 16.03.2013